

ความสำคัญของเมืองนครราชสีมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
(พ.ศ. 2411-2453)

นางพวงไชมุกข์ คุณารักษ์พฤกษ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
แผนกวิชาประวัติศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2521

008346

๒๑๖๖๙๖๘๗๙

THE IMPORTANCE OF NAKHON RACHASIMA
DURING
THE REIGN OF KING CHULALONGKORN
(1868-1910 A.D.)

Mrs. Puangkhaimuk Kunaratanapruk

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of History

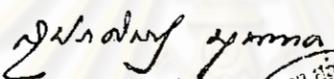
Graduate School

Chulalongkorn University

1978

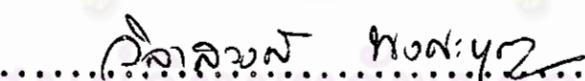
หัวขอวิทยานิพนธ์ ความสำคัญของเมืองนครราชสีมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จ-
 พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411-2453)
 โดย นางพวงไชยมุกข์ คุณารักษ์พฤกษ์
 แผนกวิชา ประวัติศาสตร์
 อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์ วิลาสวุร์ พงศ์บุตร
 รองศาสตราจารย์ ดร. วีระ พื้นเมือง

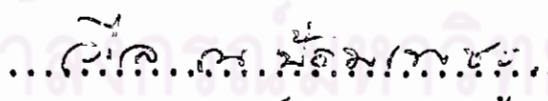
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุญาตให้นักวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
 หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

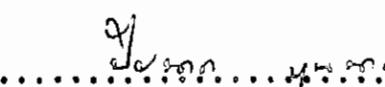

 รักษาการในตำแหน่ง
 คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุปรีดี บุนนาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

 ประธานกรรมการ
 (รองศาสตราจารย์ วิลาสวุร์ พงศ์บุตร)

 กรรมการ
 (ศาสตราจารย์ วิลาสวุร์ พงศ์บุตร)

 กรรมการ
 (รองศาสตราจารย์ ดร. วีระ พื้นเมือง)

 กรรมการ
 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปิยนาถ บุนนาค)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ความสำคัญของเมืองนครราชสีมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (พ.ศ. 2411-2453)

ชื่อนิสิต นางพวง ไข่มุกช์ คุณารักษ์tanพฤกษ์

อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์ วิลาสวงศ์ พงศ์บุตร
รองศาสตราจารย์ ดร. วีระ ณ ป้อมเพชร

ແພນກວິຊາ ກະວົດສາສົກ

ปีการศึกษา 2521

បង្កើតយុទ្ធសាស្ត្រ

วิทยานินพนัช มุ่งศึกษาบทความสำคัญของเมืองนครราชสีมา ทั้งแต่เมื่อแรก
เข้ามาเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของอาณาจักรไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งให้เห็นถึงอำนาจและ
อิทธิพลทางการเมืองของเมืองนครราชสีมาที่มีทั้งเมืองอื่น ๆ บนภาคตะวันออกเฉียง
เหนือ ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ นครราชสีมามีฐานะเป็นหัวเมืองใหม่ลักษณะเด่น
กว่าหัวเมืองท่อน ๆ เพราะมีสถานที่ทั้งเป็นหัวเมืองชายแดนที่สำคัญทางค้านทิศตะวันออก
ของกรุงศรีอยุธยา ในสมัยรัตนโกสินทร์ภูมิหลังกบฏเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์เมื่อ พ.ศ.
2369 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยุธัยหัวนั้น นครราชสีมาได้รับการยกฐานะ
ขึ้นเป็นหัวเมืองเอกที่มีอำนาจปกครองทั้งหมดทั้งเมืองบนที่ราบสูงโคราช และหัวเมืองปะทุ
ราชล้ำ

ในระบบที่มีมหาอ่านอาจบูรณาการกำลังคำเนินน้อยมาแบบอิชิพลด้วยความอ่อนยวายอ่านจากทางการเมือง เช้ามาในคืนแคนเดนเซียตุ๊กวาณ์ออกเรียงไถ ประเทศไทยไม่อาจรอดพ้นจากการคุกคามของมหาอ่านได้ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความมืดมนคันทางการ เมืองซึ่งเกิดขึ้นจากภัยนักประทศที่ความรุนแรงมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแบบอิชิพลดทางการเมืองของมหาอ่านจปรังเศล เช้ามาทางภาคตะวันออกเรียง

เนื่องของประเทศไทย ทำให้รัฐบาลเริ่มหันวิถีกออย่างมากกว่า อาจจะต้องสูญเสียอำนาจในการปกครองเนื่องด้วยความไม่สงบทางภาคใต้ไป ฉะนั้น พระบาทสมเด็จพระปูเจ้าอยู่หัว จึงทรงปรับปรุงการปกครองดินแดนทางภาคใต้ให้ดีขึ้น ทรงเริ่มคนจากการปรับปรุง การปกครองทั่วเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปี พ.ศ. 2433 และทอมาในปี พ.ศ.

2435 ทรงปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาคทั่วพระราชอาณาจักร เมียวเจ้าเมืองนครราชสีมา จะถูกตัดถอนอำนาจทางการเมืองลงบ้างตั้งแต่ พ.ศ. 2433 แล้วก์ตาม แต่กรุงเทพฯ ก็ยังคงเห็นความสำคัญของเมืองนครราชสีมา และใช้มีองนี้เป็นฐานกำลังในการรักษาอำนาจ การปกครองของรัฐบาลกลาง เนื่องหัวเมืองทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การสร้างทางรถไฟสายกรุงเทพฯ - นครราชสีมา แสดงให้เห็นว่ากรุงเทพฯ เห็นความสำคัญของหัวเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากยิ่งขึ้น และต้องการเข้ามาดูแลปกครองอย่างใกล้ชิด กว่าแต่ก่อน นอกจากนี้ กรุงเทพฯ ยังให้ความสำคัญแก่เมืองนครราชสีมาในฐานะเป็นแหล่งยุทธศาสตร์ เป็นแหล่งกำลังทหาร เป็นพื้นในการสร้างในกรณีที่จะเกิดสงคราม กับฝรั่งเศสขึ้นได้ กำลังหารของเมืองนครราชสีมา มีส่วนสนับสนุนให้กรุงเทพฯ สามารถขยายอำนาจการปกครองเนื่องหัวเมืองอีสานหั้งหมกได้เป็นผลลัพธ์ ยิ่งไปกว่านั้น นครราชสีมายังเป็นศูนย์กลางของการยอมรับอำนาจของรัฐบาลกลางและการผสานกลมกลืนกันในทางลั้นค์และวัฒนธรรมของชาวกรุงเทพฯ และชาวอีสานอีกด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ABSTRACT

The objective of this thesis is to study the importance and the role of Nakhon Rachasima starting from the Ayudhya period. The growing political power and influence of Nakhon Rachasima upon other northeastern provinces are pointed out. During Ayudhya period, Nakhon Rachasima was a province of the second class with outstanding significance because of its geographical location on the eastern border of the kingdom. During the reign of King Rama III, in the Ratanakosin period, after the rebellion of Vientiane in 1826, Nakhon Rachasima became a first class province with power to govern the Laos dependency and other provinces on the Korat plateau.

In the second half of the nineteenth century, the Kingdom of Thailand's territorial integrity and independence were threatened by the great imperial Powers of France and Great Britain. In the reign of King Chulalongkorn, external pressure on Thailand's territorial integrity was increasing in severity especially that of the French in

the Northeast. Fear of losing control of the land King Chulalongkorn improved the governing system in that part in 1890 and followed by reformation of provincial administration all over the kingdom in 1892. As a result, the political power of the governor of Nakhon Rachasima was cut down. However, the central government still realized the importance of Nakhon Rachasima and kept this province as a military base to maintain the controlling power of the central government over the Northeast. The fact that a railroad was built from Bangkok to Nakhon Rachasima indicated that Bangkok realized more and more the importance of the northeastern provinces and wanted to have easier access to and more immediate control over them.

Furthermore, Bangkok looked upon this city as a strategic and military centre, and a stronghold in the case that war with France might break out. Nakhon Rachasima's military strength underlay Bangkok's success in maintaining her power over the northeastern provinces. Moreover, Nokhon Rachasima was a good example to other provinces in accepting the power of the central government, and in initiating a social and cultural blending between people in Bangkok and the Northeast.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิจกรรมประจำ

กราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ วิลาสวงศ์ พงศ์ศรีบูตร และรองศาสตราจารย์ ดร. ว่า ณ ป้อมเพชร อาจารย์ที่ปรึกษาห้องสอนหานที่ได้กราบให้คำปรึกษาแนะนำ ตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์นี้ และให้กำลังใจแก้ไขเชินทดลองมาโดยไม่เห็นแก่ความเห็นอย่างใด กราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ชิตima พิทักษ์ไพรวัน และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปัญญา บุนนาค ที่กรุณาธิคุณเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ด้วยความเต็มใจ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลงให้ด้วยความช่วยเหลืออย่างจริงใจจากบุคลากรหลายท่าน ซึ่งผู้เขียนรู้สึกซาบซึ้งใจเป็นอย่างยิ่ง คุณเรืองไรวัน วิชัยลักษณ์ ได้ให้ความช่วยเหลืออย่างมากในการเขียนบทคัดย่อภาษาอังกฤษ บรรดาศิษย์โรงเรียนเทพศิรินทร์ของผู้เขียน คือ คุณสมพงศ์ ล้วนໂກศลัชัย คุณสุวิทย์ แซลีน คุณก vereen ชนรัช คุณชาญชัย พิทักษ์สันติกุล คุณไฟศาด เกรียงวงศ์วนิช คุณเพ็ญรัตน์ อภิรัตนพิมลชัย และคุณสุรชัย ทิพย์ดารารพาณิช ได้ให้ความช่วยเหลือในการคัดลอก รวบรวมเอกสารและข้อมูลจากแหล่งทาง ๆ คุณอาจหาญ จิราณศิลป์ ได้ให้ไฟพกเพิงและเป็นผู้นำทางในระหว่างที่ผู้เขียนเดินทางไปค้นคว้าหาข้อมูลในห้องถีนจังหวัดนราธิวาส เจ้าหน้าที่ห้องสมุดกลาง ๆ หลายแห่งที่ผู้เขียนใช้เป็นแหล่งศึกษาต้นฉบับ ก็ได้ให้บริการเป็นอย่างดี

เนื่องด้วยวิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลงให้ด้วยความเมตตาปราณี ความห่วงใยจากคุณล้ำคุณ และคุณมุข เทียม ศิลปะสิทธิ์ บิดามารดาของผู้เขียน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นายแพทย์ศุภชัย คุณารักษ์พักน้อย มีส่วนเป็นแรงใจที่สำคัญที่สุดของผู้เขียน。

พวงไชมุกข์ คุณารักษ์พักน้อย

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย	หน้า
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	๑
กิจกรรมประการ	๙
รายการรูปประกอบ	๘

บทที่

1. บทนำ	๑
2. ความเป็นมาของ เมืองนครราชสีมา	๙
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ก่อนการสร้าง เมืองนครราชสีมา	๙
การสร้าง เมืองนครราชสีมา	๒๒
3. บทบาทและความสำคัญของ เมืองนครราชสีมา ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา- จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยุธยา แห่งกรุงรัตนโกสินทร์	๓๖
สมัยกรุงศรีอยุธยา	๓๗
สมัยกรุงขอนบุรี	๔๙
สมัยกรุงรัตนโกสินทร์	๕๔
4. เมืองนครราชสีมาก่อนการปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จ- พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยุธยา	๗๐
ปัจจัยที่ทำให้ เมืองนครราชสีมา มีอำนาจทางการ เมืองสูงสุดในภาค- ตะวันออกเฉียงเหนือ	๗๑
สภาพบ้านเมือง	๘๐

บทที่		หน้า
	สภาพผู้คนพลเมือง	84
	การทำนาทางกินของประชาชน	89
	ลักษณะการปกครอง เมืองนครราชสีมา	93
5.	ความสำคัญของเมืองนครราชสีมา ภายหลังการปฏิรูปการปกครอง- ส่วนภูมิภาค พ.ศ. 2435-2453	98
	สาเหตุและการปรับปรุงการปกครองหัวเมืองจากตะวันออก- เฉียงเหนือ พ.ศ. 2433	98
	การปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาค พ.ศ. 2435	109
	ผลกระทบนครราชสีมา	117
	ความสำคัญของเมืองนครราชสีมา ภายหลังการปฏิรูป- การปกครอง พ.ศ. 2435	119
	ปฏิกิริยาของเมืองนครราชสีมาที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงอำนาจ- ทางการ เมืองหลังปฏิรูปการปกครอง พ.ศ. 2435	133
6.	บทสรุป	148
	บรรณานุกรม	153
	ภาคผนวก	172
	ประวัติ	221

รายการรูปประกอบ

รูปที่

หน้า

1.	แผนภูมิเส้นทาง เที่ยวกรีฑานมพลคนคราชลีมา	137
2.	แผนที่เมืองนครราชลีมา	173

**ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**